

Список використаних джерел

1. Дистервег А. Избранные педагогические сочинения [Текст] /Адольф Дистервег; сост. В. А. Ротенберг. – М. : Госучпедизд.,1956. – 376 с.
2. Коменский Я. А. Великая дидактика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://jorigami.narod.ru/PPcorner/Classics/Komensky/Komensky_Yan_Amos_Velikaya_didakt_izbr.htm. (31.01.2019).
3. Нова Українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи Режим доступу <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (31.01.2019).
4. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие / Г. К. Селевко. – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.

References

1. Dysterveh, A. 1956. Yzbrannye pedahohycheskye sochyneniya [Selected pedagogical works]. Moscow: Gosuchpedizd.
2. Komenskiy, Ya. A. Velykaya dydaktyka [Great Didactics]. [online] Available at: http://jorigami.narod.ru/PPcorner/Classics/Komensky/Komensky_Yan_Amos_Velikaya_didakt_izbr.htm. [Application Date:31.01.2019].
3. Nova Ukrayinska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannya serednoyi shkoly [New Ukrainian School. Conceptual principles of reforming the Secondary School]. [online] Available at: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> [Application Date: 31.01.2019].
4. Selevko, H. K. 1998. Sovremennye obrazovatelnye tekhnolohyy [Modern educational technology]. Moscow: Public Education.

УДК 37.011.3- 051:81:808.5(045)

**СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ:
МОВНО-РИТОРИЧНИЙ АСПЕКТ**

Курило О.Й., Прокопович Л.С., Попович Н.Ф.

**FORMATION OF PROFESSIONAL ACTIVITY OF TEACHER:
LINGUISTIC-RHETORICAL ASPECT**

Kurylo Oleksandra, Prokopovich Lidiya, Popovich Nadiya

У статті розглядаються питання мовно-риторичної культури як важливого елемента професійного становлення вчителя. Виокремлено комунікативно-риторичні якості мовлення, визначено функції педагогічної комунікації та виділено ознаки мовно-риторичної особистості вчителя. Розглянуто структурні компоненти комунікативної компетентності. Систематизовано теоретичні погляди розвитку професійної мовленнєвої діяльності, спрямованої на виховання риторичної культури особистості.

Ключові слова: професійна діяльність вчителя, ораторське мистецтво, риторика, риторична майстерність, риторична культура, спілкування, мовлення, мовно-риторичний аспект.

The article deals with issues of linguistic-rhetorical culture as an important element of teacher's professional formation. The communicative and rhetorical qualities of speech are distinguished (meaningfulness, relevance, accuracy, logic and order, correctness and purity, richness (variety), expressiveness and imagery), functions of pedagogical communication are defined (informational and communicative, regulatory and communicative, educational,

communicative, normative, social and communicative) and features of the teacher's linguistic-rhetorical personality are highlighted. The structural components of communicative competence are considered (sociability as a communicative activity, ability to identify and express adequately their own feelings in speech, communicate culture, active listening skills, conflict competence, effective communication skills, knowledge, abilities and skills of deployment, activity in communicative actions, independent creation of communicative text according to the topic or situation; linguistic, sociolinguistic and strategic competence; speech communication skills, situational adaptability, fluency in verbal and non-verbal means of social behavior, etc.). The theoretical views on the development of professional speech activity, whose aim is the education of the individual's rhetorical culture, are systematized.

Key words: *professional activity of the teacher, public speaking, rhetoric, rhetorical skill, rhetorical culture, communication, speech, linguistic-rhetorical aspect.*

Інтенсивний науково-технічний прогрес, викликані ним суспільні й соціальні зміни спричинили формування нового типу суспільства, у якому центральне місце мають посідати наука й освіта, а в соціальній структурі провідну роль відігравати вчені й фахівці з високим рівнем професійної компетентності. Відповідно нове суспільство висуває й нові вимоги до освіти та підготовки педагогічних кадрів. У цьому процесі важливе місце займають учителі-словесники, покликані виховувати духовно багату, інтелектуально розвинену особистість з високим рівнем мовленнєвої культури [3, с.2].

Важливим елементом професійного становлення вчителя є його мовно-риторична культура, яка, у свою чергу, сприяє підвищенню ефективності та результативності навчання учнів української мови в школі, зростанню їх культурного рівня та утвердженню функціонування державної мови в усіх сферах культурного життя.

Питання культури мовлення, риторики та проблематики риторичної освіти розглядали у своїх працях О.Волков, Н.Голуб, М.Жовтобрюх, А.Коваль, Л.Мацько, О.Олійник, М.Пентилюк, Г.Сагач, В.Ницета та інші. Мовознавцями систематизовано питання нормативності мови й мовлення, мовної культури, визначено основний зміст риторики як науки, місце й статус її в сучасному навчально-виховному процесі, розроблено модель науково-практичної системи формування риторичної особистості педагога.

Метою статті є визначити мовні та риторичні компетентності в професійному становленні вчителя.

Мовленнєва культура педагога є одним із основних складників його професійної діяльності. Вона ґрунтується на знаннях теоретичних основ, норм сучасної української літературної мови, сприяє формуванню мовленнєвих умінь і навичок. Мовленнєва компетентність вчителя – це один із найважливіших елементів його загальної та професійної культури, який відтворює ціннісні орієнтації, характеризує його вихованість, уміння висловлювати думки, дотримуватись етичних норм спілкування тощо. Саме тому досконале володіння мовою, опанування вчителем культури мовлення, мовленнєвого етикету є передумовою ефективності професійної та особистісної комунікації.

У сучасних риториках та дослідженнях з проблем культури мови виділяють такі комунікативно-риторичні якості мовлення (ознаки культури мови): змістовність, доречність, точність, логічність і послідовність, правильність і чистоту, багатство (різноманітність), виразність та образність. Ці якості мовлення пов'язані з усіма складовими комунікативного акту: учасниками (адресантом і адресатом), їх взаємодією (принципами та правилами спілкування), мовним кодом, консітуацією як міжособистісного спілкування, так і спілкування оратора з аудиторією [4, с.24].

Ураховуючи специфіку педагогічного спілкування, виділяють такі його функції: *інформаційно-комунікативну* (передавання, приймання, сприйняття й обмін інформацією), *регуляційно-комунікативну* (налагодження контакту, організація спільної навчальної діяльності, стимулювання активності суб'єктів спілкування, узгодження дій, сприяння

усвідомленню власного місця в системі рольових, статусних, міжособистісних і комунікативних зв'язків; вплив на стан і поведінку співрозмовників; формування мотиваційної основи), *виховувально-комунікативну* (реалізація виховної мети), *нормативну* (формування в учнів нормативної мовленнєвої поведінки, розмежування конфліктної (дисгармонійної) і кооперативної (гармонійної, толерантної) мовленнєвої поведінки), *соціально-комунікативну* (усвідомлення учнями їх ролі й місця в суспільному житті, співвіднесення себе з певною роллю, утвердження її на мовному і мовленнєвому рівні, формування соціального статусу, що значною мірою виявляється в контакті її з іншими людьми). Знання й реалізація цих функцій дає змогу вчителю нейтралізувати мовленнєву агресію, формувати почуття дискомфорту від мовної й мовленнєвої дисгармонії, внутрішню потребу в гармонійному спілкуванні суб'єктів навчально-виховного процесу і, як результат, – зробити навчально-виховний процес успішним і прогнозованим [1, с.17].

Отже, як бачимо, професійно-педагогічна комунікація є засобом здійснення професійної діяльності педагога, майстерність якого ґрунтується з одного боку, на спеціальних професійних знаннях та різнобічних фахових умінях, а з іншого – на вмінні здійснювати взаємообмін інформацією з усіма учасниками освітнього процесу, досягаючи взаєморозуміння.

Сучасна школа зараз особливо потребує вчителів-професіоналів із розвиненими комунікативними та риторичними здібностями, мовленнєвою й риторичною культурою та досвідом ефективної комунікативної поведінки. Тому важливого значення для шкільної освіти набуває мовно-риторична особистість учителя. Дані психологічної науки дають підстави виділити такі ознаки особистості: 1) наявність фізичної, духовної й соціальної інстанцій; 2) самопізнання й потяг до усвідомлення свого „Я”; 3) активність і діяльнісне ставлення до світу; 4) сформований характер, впевненість у протистоянні світові тощо; 5) самодостатність; 6) усвідомлення себе творцем власного життя, індивідуального світу, сфери цінностей та ідеалів; 7) наявність емоційної, вольової, моральної та іншої сторін. Основу структури особистості становить ціннісно-нормативна система, ставлення до соціально важливих об'єктів та явищ, а також психологічні складники особистісного росту (знаходження себе та свого життєвого шляху, самоактуалізація й розвиток основних особистісних якостей) [1, с.18].

У професійній діяльності вчителя однією з ключових компетенцій є комунікативна, спрямована на формування та розвиток уміння спілкуватися, встановлювати контакти з іншими людьми, доводити та висловлювати власні думки. До структурних компонентів комунікативної компетентності відносять: комунікабельність як комунікативну активність; здатність ідентифікувати й адекватно висловлювати власні почуття в мовленні; навички співпраці, співробітництва; комунікативну культуру; навички активного слухання; конфліктну компетентність; навички ефективного спілкування (О.Тюптя); осмислення образів для комунікації; знання, уміння й навички розгортання комунікації; активність у комунікативній діяльності; самостійне творення комунікативного тексту згідно з темою або ситуацією (С. Трубочова, Р. Осадчук); мовну, соціолінгвістичну, стратегічну компетенції; знання мовленнєвознавчих понять; уміння й навички аналізу тексту; мовленнєво-комунікативні вміння (С. Омельчук); когнітивний, мотиваційно-оцінний та конативний (операційний) компоненти; здатність до участі в комунікативних ситуаціях; ситуативна адаптивність; вільне володіння вербальними та невербальними засобами соціальної поведінки; усвідомлення перцептивних умінь (Т. Вольфовська) [2, с.99].

Таким чином, як бачимо, комунікативна культура є важливою складовою професійної та педагогічної культури вчителя, а тому ототожнюємо комунікативну культуру з професійним педагогічним спілкуванням, яке передбачає активне використання в мовленні різноманітних мовно-виражальних засобів, уміле використання жанрового багатства мови, майстерне виголошення промов, варіювання жестами й мімікою, формування та вдосконалення власного мовленнєвого іміджу.

Система освіти зараз особливо потребує вчителів-професіоналів із розвиненими комунікативними та риторичними здібностями, мовленнєвою й риторичною культурою та досвідом ефективної комунікативної поведінки. Мовно-риторичні знання й уміння педагога (досконале володіння мовою, мовленнєвими стратегіями і тактиками, здатність керувати комунікативним процесом і здійснювати засобами мови бажаний вплив на учнівську аудиторію) сприяють ефективності навчання й виховання, посиленню пізнавального інтересу школярів до будь-якої навчальної проблеми, сприяють становленню професійної діяльності вчителя.

Перспективи дослідження вбачаємо в більш глибокому та детальному вивченні означеного питання.

Список використаних джерел

1. Голуб Н.Б. Теоретико-методичні засади навчання риторики у вищих педагогічних закладах: Автореф. дис. докт. пед. наук: 13.00.02 / Н.Б.Голуб . – Київ, 2009. - 38 с.
2. Нищета В. Риторична компетентність і риторизація як педагогічні інновації / В.Нищета // Теоретичні та прикладні аспекти інноватизації вищої професійної освіти : [міжнарод. колект. моногр.] / колект.авторів ; за ред. д.пед.н., проф. І. Секрет. –Дніпродзержинськ : ДДТУ, 2013. – С. 95–124.
3. Пентиліук М.І. Стратегічні орієнтири підготовки майбутнього вчителя-словесника / М.І.Пентиліук // Дивослово. - 2014. - №11. – С.2-6.
4. Переломова О.С. Риторичні засоби і прийоми запобіганням комунікативним девіаціям / О.С.Переломова // Вісник Харківського національного університету ім.В.Н.Каразіна. Теорія культури і філософія науки. – Харків, 2012. - Вип.46. – С.23-25.

References

1. Holub, N.B.(2009), *Theoretical and methodical principles of rhetoric teaching in higher pedagogical institutions: dissertation [Teoretyko-metodychni zasady navchannya rytoryky u vyshchyykh pedahohichnykh zakladakh: dis. ...doct. ped.nauk]*, Kyiv, 38 p.
2. Nyshcheta V. (2013), Rhetorical competence and ritorization as pedagogical innovations, *Theoretical and Applied Aspects of Innovation in Higher Professional Education [Rytorychna kompetentnist' i rytoryzatsiya yak pedahohichni innovatsiyi, Teoretychni ta prykladni aspekty innovatyzatsiyi vyshchoyi profesynoyi osvity]*, red. I.Secret, DDTU, Dniprodzerzhynsk, pp.95-124.
3. Pentyluk M.I.(2014), Strategic benchmarks for the preparation of the future verb- teacher [Stratehichni oriyentyry pidhotovky maybutn'oho vchytelya-slovesnyka], *Dyvoslovo*, No.11, pp.2-6.
4. Perelomova O.S. (2012), Rhetorical means and techniques for preventing communicative deviations [Rytorychni zasoby i pryomy zapobihanniam komunikatyvnyh deviatyiam], *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu im.V.N.Karazina. Teoriya kul'tury i filosofiya nauky*, No.46, Kharkiv, pp.23-25.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>